

искусства, красоту человека и его поступков. Автор доказывает, что с самого начала существования независимой Украины поставлены важные цели на возрождение национальной идеи, отношение к ребенку как к личности.

Ключевые слова: художественно-эстетическое воспитание, ученики, советский период, образование Украины.

BULGAKOVA T. M. Organizational forms of artistic and aesthetic education of pupils in the schools of Ukraine in the second half of the XX century.

The current problems of the organization of artistic and aesthetic education of pupils in general education institutions of Ukraine in the second half of the XX century are analyzed in the article. The main forms of out-of-school activities of artistic and aesthetic education in the Soviet period from the beginning of the 50s and the first years of the Ukrainian state are described in the article, their examples are given. It is noted that an important task of Soviet pedagogy, certain programs of the CPSU, was the education of the younger generation the basis of Marxist-Leninist ideology, and high ideological devotion to communism. The theoretical tractates of scientists and educators, which define modalities for the organization of artistic and aesthetic education. The author reveals the outstanding teaching activities V. A. Sukhomlinskogo, who emphasized the necessity of education children to love and appreciate nature, works of art, the beauty of man and his deeds. The author argues that from the beginning of the existence of an independent Ukraine the important goals for the revival of the national idea, related to the child as an individual were set.

Keywords: artistic and aesthetic education, pupils, soviet period, education in Ukraine.

УДК 37.091.31-059.2:35

Волошенко А. В.

ЗАСТОСУВАННЯ АКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ГРУПОВИХ ЗАНЯТЬ НА КАФЕДРАХ ПІДГОТОВКИ ОФІЦЕРІВ ЗАПАСУ

Статтю присвячено дослідженню проблеми необхідності впровадження активних методів навчання в навчальний процес при підготовці офіцерських кадрів серед студентів вищих навчальних закладів України. Доведено, що проведення групових занять, за рахунок можливості поєднання в одному занятті надання теоретичних знань та формування практичних умінь і навичок, дають більший ефект порівняно з традиційними способами подачі навчального матеріалу.

Ключові слова: активні методи навчання, групові заняття, теоретичні знання, практичні навички.

Визначальними тенденціями розвитку світової освітньої системи стають поглиблення її фундаменталізації, посилення гуманістичної спрямованості, духовної та загальнокультурної складової освіти, формування у студентів системного підходу до аналізу складних технічних і соціальних ситуацій, стратегічного мислення, виховання соціальної та професійної мобільності [1].

На необхідності проведення реформ у галузі освіти, спрямованих на скорочення розриву між вимогами роботодавців та фактичними знаннями і практичними навичками випускників, було зроблено наголос експертами на щорічному всесвітньому економічному форумі у Давосі в 2014 році [2].

Проведення Антитерористичної операції на Сході України із залученням Збройних Сил України довело необхідність підготовки офіцерських кадрів з високими професійними і морально-психологічними якостями та спроможними забезпечувати належну боєздатність. Таким чином, виклики сьогодення вимагають високопрофесійних фахівців Збройних Сил України, навчання яких має відбуватися на високому рівні теоретичної та практичної підготовки.

Вагомий внесок у дослідження проблемних питань сучасної військової освіти зробили такі вчені, як В. М. Телелим [3], Ю. І. Приходько [3] та ін. Формуванню пізнавальної активності майбутніх офіцерів у процесі вивчення загальновійськових дисциплін в умовах вищих навчальних закладів присвячено наукову працю В. О. Рахманова [4]. Методику проведення групових занять у вищій школі вивчали В. Т. Білоус, Л. І. Горюнова, А. В. Цимбалюк [5]. Особливості проведення групових занять під час вивчення військово-спеціальних дисциплін досліджували Т. В. Бунєєв [6], Д. В. Іщенко [7], Б. М. Олексієнко [8]. Використання активних та інтерактивних форм і методів навчання у вищій школі розглядається в праці Т. В. Новаченко [9]. Враховуючи вищенаведені наукові здобутки, необхідно зазначити, що поза увагою залишається методика проведення групових занять із використанням активних форм і методів навчання під час підготовки офіцерів запасу серед студентів вищих навчальних закладів.

Метою статті є аналіз використання активних методів навчання під час проведення групових занять при підготовці офіцерських кадрів серед студентів вищих навчальних закладів.

Відповідно до пункту 1 ст. 50 Закону “Про вищу освіту” освітній процес у вищих навчальних закладах України здійснюється за такими формами:

- 1) навчальні заняття;
- 2) самостійна робота;
- 3) практична підготовка;
- 4) контрольні заходи.

Пунктом 2 вищевказаної статті закріплено, що основними видами навчальних занять у вищих навчальних закладах є:

- 1) лекція;
- 2) лабораторне, практичне, семінарське, індивідуальне заняття;
- 3) консультація.

Даним законом вищим навчальним закладам надано право встановлювати інші форми освітнього процесу та види навчальних занять [10].

В рамках закону “Про вищу освіту” спільним наказом Міністерства оборони України та Міністерства освіти і науки України від 13.04.2005 № 221/217 “Про затвердження Інструкції про організацію освітньої діяльності у вищих військових навчальних закладах Збройних Сил України та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України” в навчальний процес введено групове заняття. Відповідно до наведеного документу, групове заняття – це вид навчального заняття, під час якого викладач пояснювально-лекційним методом подає новий навчальний матеріал, шляхом опитування контролює засвоєння курсантами (слухачами, студентами) цього матеріалу і сприяє його закріпленню.

Групове заняття проводиться з навчальною групою з військово-технічних та військово-спеціальних навчальних дисциплін у спеціалізованих класах, лабораторіях та інших приміщеннях, які обладнані тренажно-імітаційною апаратурою, макетами, стендами, іншими наочними приладами, а також засобами статичної і динамічної проекції. На цьому занятті викладач поетапно подає новий матеріал з теоретичних питань, супроводжує його демонстрацією і показом зразків озброєння та військової техніки, їх вузлів, блоків, діючих моделей, макетів тощо. Потім організовується обговорення цього матеріалу і здійснюється контроль рівня його засвоєння [11].

На відміну від лекції, яка, в класичному вигляді, проводиться шляхом монологічного викладу навчального матеріалу в систематичній і послідовній формі, сконцентрованого переважно навколо фундаментальних проблем науки, групове заняття дає змогу поєднувати засвоєння теоретичних знань та формування умінь і навичок, що дає більший ефект порівняно з традиційними способами подачі навчального матеріалу (лекції, семінари).

Необхідно відзначити, що головним фактором успіху при проведенні групового заняття є активна роль студентів у засвоєнні навчального матеріалу й оволодінні професійними вміннями та навичками.

Багатьма дослідженнями в галузі педагогіки доведено, що тільки активний навчальний процес є базовою основою формування висококваліфікованих спеціалістів. Дидактичними формами, що найбільше сприяють активізації навчального процесу, є ігрові – ігрове проектування, навчальна гра. Крім того, досить висока активність студентів може бути реалізована (за умови вмілої організації) за індивідуально-самостійною навчально-творчою діяльністю. Кожну з форм навчання можна зробити досить активною, якщо викладач розглядає організацію навчального процесу з погляду принципів стимулювання активності студентів і бінарності (участі в процесі навчання двох сторін – викладача і студента). Вважається, якщо 50% часу на заняттях студент проводить активну навчально-творчу діяльність, тобто виконує індивідуальну роботу, то таку форму навчання можна вважати активною [1].

Методи навчання – це насамперед система способів управління пізнавальною діяльністю учня. Існує безліч таких прийомів і способів, вони постійно поповнюються новими з урахуванням розвитку педагогічної науки. Виходячи з поставлених до методів основних вимог, їх можна розподілити на методи набування знань; формування вмінь і навичок; здійснення творчої діяльності; закріплення і перевірки знань [12, с. 148].

Раціональною, на нашу думку, є класифікація методів навчання за засобами досягнення цілей діяльності, що запропонована вченим П. Юцявичене, відповідно до якої існують:

- 1) інформаційні методи (лекція);
- 2) операційні методи (вправи, практичні і лабораторні заняття);
- 3) пошукові методи (евристичні, проблемні, дослідницькі);
- 4) методи самостійного навчання (слухання, навчання за текстом) [12].

Інформаційні методи навчання спрямовані на формування педагогом у студентів нових знань. Використання цих методів у процесі групового заняття створюють інформаційну базу проведення заняття. Наприклад, метод “бесіда” передбачає навчальний вплив педагога за допомогою ретельно продуманої системи питань, що поступово підводять студентів до закономірних відповідей і як результат – до засвоєння системи фактів, понять, закономірностей. Теоретична частина групового заняття повинна плануватися таким чином, щоб викликати у студентів цікавість до проблеми, збагатити їх інформацією в конкретній галузі за майбутнім фахом.

Операційні методи навчання призначені для формування вмінь і навичок діяльності студентів у типових ситуаціях. Наприклад, метод “Роби, як я” призначений для навчання практичних трудових дій, набуття відповідних навичок і вмінь. При цьому студент спостерігає за операційними діями педагога (розрахунки, креслення, моделювання тощо), а потім копіює їх. Інший приклад – метод “Алгоритм”, що передбачає надання студентам необхідних інструкцій (операцій), які подаються у вигляді дерева цілей і використовуються студентами для виконання практичних завдань. Алгоритм – це системний план, у якому рішення розбивається на декілька простих операцій і вказується, в якому порядку вони повинні бути здійснені. Використання цього методу має сенс при досягненні репродуктивних цілей навчання, його застосування обмежується навчанням майбутніх спеціалістів і технічних виконавців виконання певних трудових операцій [1].

Пошукові (евристичні) методи навчання застосовуються для формування і розвитку вмінь і навичок конкретної продуктивної діяльності в нетипових, непередбачуваних ситуаціях. Проаналізуємо найбільш поширені пошукові методи.

Метод “Ділова гра” передбачає імітаційне моделювання виробничих

ситуацій, виконання типових операційних функцій керівників і спеціалістів віртуальних суб'єктів господарської діяльності і прийняття рішень з вирішення проблемних ситуацій.

Метод “Дидактична гра” реалізується у разі впровадження у навчальний процес моделей відомих інтелектуальних ігор (“Брейн-ринг”, “КВК”, “Що? Де? Коли?” та ін.), які використовуються як нетрадиційні форми для активізації навчально-творчої діяльності студентів у системі поетапного контролю знань шляхом реалізації потреб молоді у змаганні, самовираженні, успіху тощо.

“Мозкова атака” (англ. *Brainstorming*) є одним із найбільш застосовуваних методів стимулювання творчої активності, який дає змогу знайти вирішення складних проблем шляхом застосування спеціальних правил обговорення.

Суть цього методу полягає в тому, що для обговорення конкретної проблеми обирається група студентів, яка ділиться на дві підгрупи: “генератори ідей” та “критики”. “Генератори ідей” висловлюють нові ідеї з рішення цієї проблеми, а “критики” оцінюють ідеї і вибирають найбільш оптимальні з них. Головні принципи “мозкової атаки”: 1) не критикувати (можна висловлювати будь-яку думку без побоювань, що вона буде визнана невдалою); 2) стимулювати будь-яку ініціативу; 3) прагнути до найбільшої кількості ідей; 4) дозволяється змінювати, комбінувати, поліпшувати запропоновані ідеї. По завершенню роботи “генераторів ідей” приступає до роботи підгрупа “критиків”. Вона аналізує, оцінює, синтезує запропоновані ідеї і вибирає ті, які забезпечують рішення проблеми [13].

“Ділова корзина”. Мета методу – активізувати діяльність студентів, зорієнтувавши їх на самостійне, творче вирішення різноманітних проблем за практичною тематикою дисципліни. У “діловій корзині”, в ролі якої може виступати невелика скринька, поміщуються завдання, написані на аркушах паперу. Частіше за все вони адресовані одній діючій особі, наприклад, керівникові підприємства. Студенти по черзі виймають з корзини завдання і самостійно виконують їх. Потім група, яка консультиється педагогом, ще раз, але вже колективно, виконує всі завдання, що призводить до їх більш глибокого аналізу [1].

Крім перелічених у науково-методичній літературі розглядається багато інших активних методів навчання.

Практичний досвід проведення групових занять з військово-спеціальних дисциплін дає можливість визначити переваги їх застосування в навчальному процесі підготовки офіцерів запасу:

– групове заняття дає змогу поєднувати на одному занятті засвоєння теоретичних знань та формування практичних умінь і навичок, що дає більший ефект порівняно з традиційними способами подачі навчального матеріалу (лекції, семінари);

– проведення групових занять дає можливість використовувати активні методи навчання;

– під час групового заняття студентам легко опановувати матеріал, що вивчається, оскільки пояснення і відробки є нероздільним цілим;

– якщо в групі виникають питання, завжди є можливість для уточнень і пояснень – усім буде корисно опрацювати навчальний матеріал;

– як правило, робота в групі сприяє утворенню дружніх колективів, де є місце і конкуренції, і взаємодії.

Висновки. Узагальнюючи вищевикладене, дійдемо висновку, що специфічне поєднання теоретичної та практичної складової під час проведення групових занять відкриває широке поле для застосування нових сучасних методів навчання, сприяє формуванню практичних умінь і навичок відповідно до освітньо-кваліфікаційних характеристик випускників вищих навчальних закладів, розвиває творчі здібності студентів та потребує постійного підвищення професійної компетенції викладача.

Використана література:

1. *Нагаєв В. М.* Методика викладання у вищій школі : навчальний посібник для студентів вищої школи / В. М. Нагаєв. – К., 2007. – С. 222.
2. Давос-2014 /<http://forbes.ua/tags/all/18871-davos-2014>.
3. *Телелим В. М.* Військова освіта в системі обороноздатності держави: проблеми, світові та національні тенденції розвитку / В. М. Телелим, Ю. І. Приходько // *vios_2013_2_3%20(2).pdf*.
4. *Рахманов В. О.* Формування пізнавальної активності майбутніх офіцерів в процесі вивчення загальновійськових дисциплін. – Рукопис : дисертація ... кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – “Теорія і методика професійної освіти” / В. О. Рахманов. – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. – Хмельницький, 2009.
5. *Основи організації та методики викладання у вищій школі : навчально-методичний посібник / В. Т. Білоус, Л. І. Горюнова, А. В. Цимбалюк, С. Я. Цимбалюк. – Ірпінь, 2001. – 146 с.*
6. *Бунєєв Т. В.* Особливості проведення групових занять під час вивчення військово-спеціальних дисциплін у вищому військовому навчальному закладі / Т. В. Бунєєв // *Збірник наукових праць національної академії державної прикордонної служби України. – 2014. – № 1(70). – С. 39-48.*
7. *Іщенко Д. В.* Військова педагогіка. Курс лекцій : навчальний посібник / Д. В. Іщенко. – Хмельницький : Видавництво Академії ПВУ, 1998. – 159 с.
8. *Олексієнко Б. М.* Викладач військової академії : підручник / Б. М. Олексієнко. – Хмельницький : Видавництво Національної академії ПВУ, 1997 – 184 с.
9. *Новаченко Т. В.* Використання активних та інтерактивних форм і методів навчання у вищій школі / Т. В. Новаченко // *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. – 2011. – Вип. 6. – С. 227-234.*
10. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII.
11. Про затвердження Інструкції про організацію освітньої діяльності у вищих військових навчальних закладах Збройних Сил України та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України: Наказ Міністерства оборони України, Міністерства освіти і науки України від 13.04.2005 № 221/217.
12. *Юцявичене П.* Теория и практика модульного обучения / П. Юцявичене. – Каунас : Швиеса, 1989. – 272 с.
13. *Реутова Е. А.* Применение активных и интерактивных методов обучения в образовательном процессе вуза (методические рекомендации для преподавателей Новосибирского ГАУ). / Е. А. Реутова. – Новосибирск : Изд-во, НГАУ, 2012. – 58 с.

References :

1. *Nahaiev V. M.* Metodyka vykladannia u vyshchii shkoli : navchalnyi posibnyk dlia studentiv vyshchoi shkoly / V. M. Nahaiev. – K., 2007. – S. 222.
2. Davos-2014 / <http://forbes.ua/tags/all/18871-davos-2014>.
3. *Telemetry V. M.* Viiskova osvita v systemi oboronozdatnosti derzhavy: problemy, svitovi ta natsionalni tendentsii rozvytku / V. M. Telemetry, Yu. I. Prykhodko // *vios_2013_2_3%20(2).pdf*.
4. *Rakhmanov V. O.* Formuvannia piznavalnoi aktyvnosti maibutnikh ofitseriv v protsesi vyvchennia zahalnoviiskovykh dystsyplin. – Rukopys : dysertatsiia ... kandydata pedahohichnykh nauk za spetsialnistiu 13.00.04 – “Teoriia i metodyka profesiinoi osvity” / V. O. Rakhmanov. – Natsionalna akademiia Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy imeni Bohdana Khmelnytskoho. – Khmelnytskyi, 2009.
5. *Osnovy orhanizatsii ta metodyky vykladannia u vyshchii shkoli : navchalno-metodychnyi posibnyk* / V. T. Bilous, L. I. Horiunova, A. V. Tsymbaliuk, S. Ya. Tsymbaliuk. – Irpin, 2001. – 146 s.
6. *Bunieiev T. V.* Osoblyvosti provedennia hrupovykh zaniat pid chas vyvchennia viiskovo-spetsialnykh dystsyplin u vyshchomu viiskovomu navchalnomu zakladi / T. V. Bunieiev // *Zbirnyk naukovykh prats natsionalnoi akademii derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy*. – 2014. – № 1(70). – S. 39-48.
7. *Ishchenko D. V.* Viiskova pedahohika. Kurs lektsii : navchalnyi posibnyk / D. V. Ishchenko. – Khmelnytskyi : Vydavnytstvo Akademii PVU, 1998. – 159 s.
8. *Oleksiienko B. M.* Vykladach viiskovoi akademii : pidruchnyk / B. M. Oleksiienko. – Khmelnytskyi : Vydavnytstvo Natsionalnoi akademii PVU, 1997 – 184 s.
9. *Novachenko T. V.* Vykorystannia aktyvnykh ta interaktyvnykh form i metodiv navchannia u vyshchii shkoli / T. V. Novachenko // *Mizhnarodnyi naukovyi forum: sotsiologiia, psykholohiia, pedahohika, menezhment*. – 2011. – Vyp. 6. – S. 227-234.
10. Pro vyshchu osvitu: Zakon Ukrainy vid 01.07.2014 № 1556-VII.
11. Pro zatverdzhennia Instruksii pro orhanizatsiiu osvitnoi diialnosti u vyshchykh viiskovykh navchalnykh zakladakh Zbroinykh Syl Ukrainy ta viiskovykh navchalnykh pidrozdilakh vyshchykh navchalnykh zakladiv Ukrainy: Nakaz Ministerstva oborony Ukrainy, Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 13.04.2005 № 221/217.
12. *Yutsyavichene P.* Teoriya i praktika modulnogo obucheniya / P. Yutsyavichene. – Kaunas : Shviesa, 1989. – 272 s.
13. *Reutova Ye. A.* Primenenie aktivnykh i interaktivnykh metodov obucheniya v obrazovatelnom protsesse vuza (metodicheskie rekomendatsii dlya prepodavateley Novosibirskogo GAU) / Ye. A. Reutova. – Novosibirsk : Izd-vo, NGAU, 2012. – 58 s.

ВОЛОШЕНКО А. В. Применение активных методов обучения при проведении групповых занятий на кафедрах подготовки офицеров запаса.

Статья посвящена исследованию проблемы внедрения активных методов обучения в учебный процесс при подготовке офицерских кадров из числа студентов ВУЗов Украины. Доказано, что проведение групповых занятий за счет возможности объединения в одном занятии подачи теоретических знаний и формирования практических умений и навыков дают больший эффект в сравнении с традиционными способами подачи учебного материала.

Ключевые слова: активные методы обучения, групповые занятия, теоретические знания, практические навыки.

VOLOSHENKO A. V. Using of active methods of teaching during group classes at the department of the reserve officers training.

The article is devoted to the research of the problem of necessity to introduce active methods of teaching into the educational process while training the officer personnel from the number of the students of the higher educational establishments of Ukraine. It has been proved that group classes can be more productive because of the possibility to combine theoretical knowledge and practical skills at the same lesson in comparison with the traditional ways of the educational material feed.

Keywords: active methods of teaching, group classes, theoretical knowledge, practical skills.